

זמלה שמורה

SIVE

LIBRI EXODI

HERMENIA CRITICO - LITTERALIS

IN LOCIS OBSCURIS EX POLYGLOTTIS

TENTATA.

Cap. I, 5. כל נפש יצאי ירך יעקב שבעים נפש
 Omnes animæ eorum, qui egressi sunt de
 femore JACOB, erant *septuaginta*: non con-
 tradicit Genes. XLVI, 26. ubi ita legitur:
 כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה יצאי ירכו ... ששים
 i. e. omnes animæ, quæ ingressæ וש ורו
 sunt cum JACOB in Aegyptum, & egressæ
 sunt de femore illius ... *sexaginta sex*: neque
 Verf. των ό: Ησαν δε πασαι ψυχαι εξ Ιακωβ,
 πεντε και εβδομηκοντα i. e. erant omnes ani-
 mæ ex JACOB *quinque & septuaginta*. Nam

Exodi l. c. sub numero *septuaginta*, com-
 prehenduntur tum filii, tum nepotes ex JA-
 COB descendentes, j. indicem, quem exhibet

Genes. XLVI. ψ. 15. Ex LIA filii & nepotes	33.
ψ. 18. Ex ZELPHA - - -	16.
ψ. 22. Ex RACHEL filii & nepotes	14.
ψ. 25. Ex BALA filii & nepotes	7.
	<hr/>
	70.

ψ. vero

ψ. vero 26. cit. C. loquitur tam de *egressis* ex JACOB, quam cum eo Aegyptum *ingressis*, qui (dentis JACOB & JOSEPH cum duobus filiis jam præsentibus in Aegypto) 66. capita constituunt.

LXX. tandem in Aegypto scribentes in gratiam JOSEPH quondam ægyptii Proregis videntur ψ. 20. duobus filiis EPHRAIM, & MANASSIS, horum quoque filios JOSEPHI nepotes, nempe MACHIR, MANASSIS filium, & GALAAD ejus nepotem: tum SUTALAAM, & TAAM filios EPHRAIMI, cum EDOM nepote addidisse, quibus una computatis sunt 75 capita. Porro STEPHANUS Actor. VII. 14. ipsos LXX. secutus videtur.

ψ. 10. כי תקראנה מלחמה ad litteram textus hebr. significat: si *evenerint* bellum; sed rectius Samar. אבא ארץ נצחא si *evenerit* nobis bellum; ita & οί ό αν συμβησιν ημιν πολεμος. Eodem modo cum vulgata Onkelos, Syrus & Arabs *.

* Ob typorum defectum utriusque Syri & Arabis verba propriis cuique linguae characteribus hic & in seqq. addere haud possumus.

ψ. 11. ויבן ערי מסכנות וגו. five rectius cum Sam. אבא ארץ & ædificarunt urbes *tabernaculo-*

B

naculo-

naclorum: horum loco Hebr. — *receptaculorum* — verius exprimere per מסכנות videatur utpote derivatum non a שכן *quiescere* sed סכן *prodesse* — Targ. Onk. קרוי בית אוצריא. *urbes thesaurorum* — Syr. & Arabs *horrea*, reddiderunt. — Οἱ ὁ ibidem binis civitatibus, *Phitom* & *Rameffes* addiderunt tertiam quam Ων vocant: ita enim illi: και Ων, η εσιν Ηλιαπολις, quæ in hebr. omissa est: & recte quidem (ait HIERONYM. de LL. Hebr.) quia antequam JACOB ingrederetur *Aegyptum*, *Heliopolis jam erat exstructa*. Conf. Genes. XLI, 45.

¶ 15. ויאמר מלך מצרים למילדת העברית. אשר שם האחת שפרה ושם השנית פועה וגו. Has ambas Obstetrices genere præcisè Hebræas fuisse, ipsa hebr. constructio non decidit.

¶ 19. כי חיות הנה. Vulg. — ipsæ enim obstetricandi scientiam habent — sensui magis, quam litteræ adhæret.

¶ 21. ויהי כי יראו המילדת את האלהים. Vulg. quia יועש להם בתים ויצך פרעה וגו. timuerunt Obstetrices Deum, ædificavit eis domos: præcepit igitur PHARAO &c. Quis? quibus? qualesve domos? an Deus, aut PHARAO? domosne materiales, aut tantum multi-

multiplicand
Israelitarum
seura cur
quidem a
nibus mater
turibus an
taphorce de
familia in pra
sevolentia in
letur obfate
ויהי כי יראו
terte non ad
necessitate
Minos
vertendo:
et omnia ca
trices Deu
mos; sed
neque cur
coheret.
Pl
nonnihil
videtur:
(non obe
dato, vi
rum, eo
tos, ut

multiplicando familiam? Obstetricum vel Israelitarum? ædificasse hic narratur? obscura cuncta. — Plerique interpretum, alii quidem de exstructis pro obstetricibus domibus materialibus (tacitis tamen mediis naturalibus, an extraordinariis?) alii vero metaphorice de divinitus multiplicata *illarum* familia in præmium exhibitæ Israelitis benevolentia intelligunt. — Utrisque vero videtur obstare tum pronomen hebr. mascul. **לְהֵם** *illis*, tum ædificatio sive multiplicatio certe non alia, nisi miraculosa, ad quam sine necessitate hic recurri videtur.

Minus adhuc nobis *οι. ό* satisfaciunt ita vertendo: *επει δε φοβηντο αι μαραι τον θεον, εποιησαν αυταις οικιας*: quia timebant Obstetrices Deum, *ipsæ sibimet ipsis* fecerunt domos; sed hæc versio neque cum fonte, neque cum reliquis adjunctis recto sensu cohæret.

Planior igitur nobis fontis hebr. punctis nonnihil mutatis, sensus ejusmodi emergere videtur: quia Obstetrices timuerunt Deum (non obediendo scil. impio PHARAONIS mandato, vivosque servando masculos hebræorum, eosque jam ante suum adventum natos, utut falso, causando) PHARAO fieri cu-

ravit eis (Israelitis) domos, in quibus fixo velut domicilio habitarent, ne uti antehac, mutatis instante partu continuo tentoriis curam vel Obstetricum vel Aegyptiorum facile eludere possent, sicque nascituri posthac masculi hebræi securius detegi, atque ad regium mandatum, quod mox datum fuit, in flumen projici possent. Rationes posteriores hujus interpretationis coram reddet D. Defendens.

Cap. II, 1. *λη Posthæc*, quod addit Vulg. in hebr. deest; proin ילך reddendo ita: egressus vero fuerat vir quidam, * . . . & sumserat sibi uxorem &c. facile evanescunt tricae hic fieri solitæ de AARONE fratre MOYSIS tribus annis natu majore **, deque modo, quo is crudele PHARAONIS mandatum de suffocandis cunctis hebr. masculis evaserit? — Erat enim jam ante hoc infanticidium natus.

* Scil. Amram. Ex Cap. VI. 20.

** Juxt. Cap. VII. 7.

Ÿ. 3. Loco *fiscellæ scirpeæ*, quam ex hebr. תבת גמא reddidit Vulg. nos naviculam, prout eæ in Nilo navigiis adhiberi olim solebant, ex arbore papyracea confectam intelligimus.

οι ό hic verterunt equidem *Θιβην*, fiscellam; iidem tamen Genes. VI. 14. idem nomen *כַּחַת* per *κιβωτον*, arcam exprefferunt.

Arcam quoque hic innuunt Chald. Syr. & Arabs.

Υ. 10. Moysis nomen, quod hic primo occurrit, idemque innuit, quod *aquis servatus* vel extractus, suam linguæ ægyptiæ sive copticæ, non vero hebrææ originem probabilius debet; * compositum namque videtur ex *Mo*, quod ægyptiis aquam, & *Υes*, vel prout alii volunt, *oudsche*, quod idem, ac *extractus*, significat, sono dein ac significatu fere eodem inter Hebræos retentum **.

* Teste JOSEPHO L. II. Antiq. Judaic. C. V. n. IX. edit. colon. ubi ita *τογαρ υδωρ μω οι αιγυπτιοι καλεσι. υσησδε τες εξ υδατος σωθεντας.*

** Conf. EICHORNS Einleitung ins A. T. II. Th. pag. 285.

Υ. 16. *כהן* non tam Principem ut alibi, quam Sacerdotem, & quidem veri Numinis significat, qualem REGUELEM ex posteris ipsius MADIAN, ABRAHAMI ex Cethura filii oriundum, avita cum stemmate Reli-

gione conservata adhuc fuisse, plura nobis adjuncta persuadent. Conf. Paralip. I, 32.

Ÿ. 21. וַיֵּאָלֵךְ a rad. יָאָל verius nobis, & *consensit*, quam cum Vulg. (*juravit*) exprimit; pariter ibi post לְמִשָּׁה Samar. peradcommode, quod in hebr. mafor. deest, additum habet וַיֵּאָלֵךְ in uxorem. Ita & in Cod. 603. Kennicott.

Ÿ. 22. In Hebr. nulla fit mentio filii secundo geniti Moysis, quem C. XVIII. 3. primum refert, hic loci vero eum a Vulg. congrue recenferi existimamus, suffragantibus simul eidem Syr. & Arab.

Cap. III, 1. Sub חָתָן *socerum*, & non tantum Moysis cognatum, nempe יָתָרוּ intelligimus, qui Num. X, 29. alio adhuc nomine חֹבָב Chobab, filius REGUEL insignitus legitur. — הַר־הָאֱלֹהִים ibid. per hebraismum montem excelsum nobis insinuat: contententi tamen *montem Dei* per prolepsin intimari, obstinate haud reluctabimur.

Ÿ. 2. וַיֵּרָא מַלְאָךְ יְהוָה אֵלָיו וְגו' & adparuit ei — MOYSI — angelus JEHOVA. Ecquis ille angelus? creatus, an increatus? — Uniforme sive Patrum, sive Interpretum ceterorum responsum frustra hic inquiritur. In

hoc

hoc igitur opinionum conflictu sustinemus cum Patribus antiquis non paucis *, angelum, qui hic & alibi adparuisse in Bibliis V. T. legitur, ex prædicatis & adjunctis, quæ illi sociantur, non creatum sed increatum ipsum Dei filium, passim *missum* vel *mitten-dum* in script. adpellari solitum fuisse, adeoque hic non obscure insinuari, aliquam saltem pluralitatem personarum in una eademque Deitate existere.

* JUSTIN. in dial. cum *Thryph.* IREN. Lib. 41. adv. hæref. cap. 26. Basil. LL. II. & IV. cont. *Eunom.* HILAR. LL. IV. & V. de Trinit. THEODOR. quæst. 5. in *Exod.* &c. &c.

¶ 14. אהיה אשר אהיה Vulg. *sum, qui sum,* non tam Dei nomen, quam propriam ejus naturam independentem, nullique mutationi obnoxiam, adeoque infinite perfectam exprimere videtur.

¶ 22. Ante seq. וישאלה אשה ונז & postulabit mulier &c. supplenda esse ex Samar. ונז אשה יאמר לו אשה יאמר לו אשה יאמר לו & petet vir a proximo suo &c. suadet tum rei ipsius eventus, tum coll. C. XI, 2. infra velut loc. parall.

Cap. IV, 10. כִּי כְבֹד־פֶּה וְכִבְרֵי לְשׁוֹן אֲנֹחִי
 Vulg. quoad sensum: quoniam impeditioris
 & tardioris linguæ, five ad litteram: quia
 gravis ore & lingua sum. Sed hæc coll. Ezech.
 III, 3. intellecta non tam de quodam loque-
 læ defectu naturali, quam de idiomate non
 amplius sat cognito, quale Aegyptiacum
 aut etiam Hebræum MOYSI Aegypto jam
 per XL. annos exuli videbatur, aequè com-
 modum obtinent explicatum; & ideo ψ . 16.
 & infra VII, 1. frater ejus AARON utriusque
 linguæ adhuc bene gnarus, MOYSIS inter-
 pres ad populum & PHARAONEM consti-
 tuitur.

ψ . 21. וְאֵנִי אֲחֻזֵּק אֶת־לִבִּי
 Vulg. *ego indu-
 rabo cor ejus*, hisque similia in seqq. plu-
 ries adhuc repetita juxta genium linguæ
 idem sonant, ac permittam PHARAONEM in-
 durare cor suum: adeoque nihil culpæ in
 Deum refundunt.

Cap. V, 5. הַרְבֵּי עֵתָה עִם הָאָרֶץ וְגו'
 ad litteram: ecce! *multi* nunc sunt populus
 terræ: obscura hæc esse in hebr. masor.
 quis non videt? verum hanc obscuritatem
 tollit Samar. addendo מִן ante עִם מֵעַם *præ
 populo*; huncque reddit sensum: ecce! plu-
 res

res jam sunt (Israelitæ) quam populus terræ i, e. ægyptii, quanto magis, si dederitis eis requiem ab operibus, juxta V. 13.

ψ. 13. כאשר בהיות התכן ad litt. sicut dum fuerat palea; — complet sensum Sam. addendo אֲנִי יְהוָה data vobis; ita & οὐδὲν — ἀδελφοί καὶ ὅτι τὸ ἀχρεὸν ἐδίδουτο υμῶν; Targ. Onk. כִּדְמִתִּיהֶב־לְכֹן תְּבִנָא eodem modo Syr. & Arabs.

Cap. VI, 3. אֲנִי יְהוָה וְאֵל אֲבֹרָהם
 בָּאֵל שְׂרִי וְשֵׁמִי יְהוָה לֹא נִדְעָתִי לְהֵם וְנֹא
 ad litt. Ego dominus, qui adparui ipsi
 ABRAHAM . . . qua Deus omnipotens: verum sub nomine JEHOVA non sum cognitus illis. Quid pronius, quam ex his ita concludere: igitur nomen Dei JEHOVA antiquis Patriarchis nondum cognitum fuit? — Verum ita inferre prohibent ipsæmet s. litteræ sæpius jam ante ætatem MOYSIS nomen JEHOVA a Patriarchis prolatum & invocatum contestantes; * cognitum igitur sine dubio fuerat jam ante MOYSEN nomen JEHOVA **, sed non quoad omnem, quam involvit, significatus sui extensionem; ad quam inter alia spectat exactissima Dei in adimplendis promissis absolutis fidelitas. Collato proin
 B 5 con-

contextu sequens, ni nos omnia fallant, sensus referabitur: patribus vestris me tanquam Deum omnipotentem equidem fatis comprobavi, fidelem vero promissi mei (in cedenda nimirum vobis terra Chanaan) executorem necdum me exhibui: *** quam expositionem amplius declarabit D. Defendens.

* Genes. XII, 1. 4. 7. 8. &c.

** Confer. inter alia Exod. III, 14.

*** Conf. infra Cap. VII. 5.

וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת נֹאקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 Vulg. ita vertit: ego אשר מצרים מעבדים אתם
 audivi gemitum filiorum ISRAEL, quo Aegyptii oppresserunt eos; sed minus conformiter Fonti, qui ita exponendus est: quos servire cogunt Aegyptii.

וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת נֹאקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 propter servitutem duram, Samar. sequentia refert loco haud incongruo, quæ desunt in hebræo: אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת נֹאקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת נֹאקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת נֹאקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 Dixeruntque ad MOYSEN: desiste nunc a nobis, ut serviamus Aegyptiis: nam melius

lius est nobis fervire Aegyptiis; quam mori in deserto *.

* Conf. infra C. XIV. 12.

ψ. 14. Quæ ab hoc ψ. usque ad ψ. 26. de genealogia MOYSES & AARONIS historiae inserta sunt, ceu quoddam παρεργον habenda, & reliqua a ψ. 26. tanquam επιλογος narrationis nonnihil interruptæ.

ψ. 20. Hisce: ותלך לו את אהרן ואת-משה & peperit ei (Amram uxor JOCHABED) AARON & MOYSEN: Samar. omiſſa in Hebr. & Vulg. recte supplere ita videtur: *אִמְרָם וְיֹכָבֶד וְיָצְאוּ שְׁנֵיהֶם מִצְרָיִם & Mariam sororem eorum; de qua in seqq. non semel fit mentio. Ita pariter in suo Cod. habuere οἱς, dum ita verterunt: και ελαβεν Αμβραμ την Ιοκαβεδ . . . και εγεννησεν αυτω τον τε Ααρων, και τον Μωυσην, και Μαριαμ την αδελφην αυτων.

Cap. VII, 1. ואהרן אחיך יהיה נביאך יגו. (Et AARON frater tuus fit Propheta tuus) non contradicit L. I. Sam. IX. 9. בי לנביא היום qui enim Propheta hodie dicitur, olim vocabatur ראה Videns, cum tamen diu ante SAMUELEM AARON quoque vocetur נביא; verba enim Sam. l. c. parenthesi

thesi inclusa forte a posteriori manu addita nomen נביא ætate MOYSIS vel SAMUELIS plane ignoratum fuisse haud innuunt; cum illud scripta MOYSIS Lib. V. sive Deut. & alibi sæpissime exhibeant: sed tantum Prophe- tam ævo Samuelis usitatus נביא, quam ראה compellari. ראה enim proprie dicitur, qui futura occulta videt & prædicit, נביא vero occultorum aut obscurorum interpres.

¶ 9. תנו לכם מופת ad litt. date vobis signum; loc. לכם, quod Vulg. consulto omisit, cum τοις ó melius ημιν nobis, legitur. Syr. & Arabs mihi loco nobis habent.

¶ 11. הרטמי מצרים — De cujus vocis origine, sitne hebr. an ægypt. inter se cer- tant eruditi — Nobis arcanorum magistros significat. Præcipui horum coll. II. ad Ti- moth. III, 8. *Jannes & Mambres* vel potius *Jambres* fuisse videntur *.

* Ita enim Orig. Græc. V.V. Interpr. Syriac. Aethiop. Arab. Targ. Jonath. &c. legunt.

¶ 17, & seqq. ונהפכו לדם — Vulg. & vertentur — aquæ — in sanguinem, — h. e. colore saltem. — Sanguinem enim proprium & animale ut hic intelligamus nihil cogit.

¶ 20.

ψ. 20. מטה וירם במטה ad litt. & levavit cum baculo: — quis levavit? — AARON: ita supplet MS. A. *επαρας Ααρων την ραβδον αυτε*, ac Syr. — ב igitur ante מטה in hebr. vel plane redundat, vel omiffum את ידהו *manum suam* quibus additis hic sensus erit: & elevavit AARON manum suam cum baculo.

Cap. VIII. 3. in hebr. Cap. VII. 28. . . . הצפררעים ובמשארותיך . . . ingrediētur ranæ . . . in reliquias ciborum tuorum. — οι ό verterunt, εν τοις φυμασις εσ, in farinas tuas subactas: forte ש loco ש schin in voce משארה legendo in suo cod. Idem visum fuit Illust. MICHAELIS * qui vertit: in deine Backtroege. — Nobis coll. Deut. XXVIII, 5. ubi idem nomen recurrit, videtur indicare *panaria*, sive receptacula pro pane, aliisve cibis servandis.

* In feiner deutschen Bibelüberfetzung des A. T. ersten Auflage.

ψ. 9. loco . . . התפאר עלי Vulg. *gloriare*, (sensu hic minus apto) V.V. Interpretes vix non conspirantes haud infundate התבאר *designa mihi*, legisse videntur, etsi nullus adhuc Codd. antiquiorum posteriorem lectionem teste-

testetur; nam οἱ ὅ: ταῖς πρὸς με; — Onk. וּגוּ שאל לך גבורא והב לך זמן וגו: pete tibi portentum, & constitue tibi tempus &c. — Houbigantius in notis ad h. l. obscuritatem λη התפאר errori Scribarum impuat, olimque אתה באר *tu declara*, scriptum subponit: sed quo fundamento?

Ÿ. 16. in hebr. 12. λη כניס Joseph Luth. per pediculos, *Läuse*, exposuerunt; — nos cum τοῖς ὄ, Phil. Orig. Hier. ciniphes sive culices, *Mücken* oder *Schnacken*, intelligimus.

Ÿ. 18. hebr. 14. ויעשו כן החרטמים Vulg. & fecerunt similiter malefici, i. e. conati sunt facere; effectum enim illorum conatibus non respondisse, eorumque facultatem æmulandi Moysis prodigia valde restrictam fuisse, textus ipse docet ibidem: ולא יכלו sed non potuerunt.

Ÿ. 21. hebr. 17. הנני משליח בך את-הערב Vulg. ecce ego mittam in te ... omne genus muscarum: — sed cur: omne genus muscarum? hoc saltem ערב in fonte non exprimit. — Cum itaque nomen præfatum vi rad. colluviem, mixtionem quandam indicet, hinc diversæ diversorum Interpretum expositiones natæ videntur. — Et quidem τοῖς ὄ

ערב

Ÿ. 17. idem ac K
prou Hieron
quia commun
quæ, —
R. Era
fabulatus est
serpentes, &
Erraz pari
trios & leones
utimans. Hæ
quoddam gen
& bestis mu
hic significat
ac indoles
sub ערב
— eine Br
* Epit. ad
** Comm
*** In Gen
beuiche
Ÿ. 18
Vulg. fac
sen &c.
& distingua
mus ver

ערב idem ac *Κυνομοσχα*, musca canina est, aut prout Hieron. * legendum putat, *Κοινομοσχα*, musca communis, — Aquilæ *παρμωσχα*, omnis musca, — Bocharto musca nigra.

R. Ezra leones, lupos, leopardos hic fabulatus est; quibus R. Salomon addidit serpentes, & scorpiones.

Errat pariter Calmet ** ex Sap. XI. 18. urfos & leones &c. a Deo revera immisos autumans. His omnibus missis nos speciale quoddam genus muscarum, quæ & hominibus & bestiis maxime infestæ ac nocivæ sunt, hic significari sustinemus, etsi nomen earum ac indoles nobis incerta sint: ni forte sub ערב cum Cl. MICHAELIS *** *tabanum* — eine *Bremse* — cogitare libeat.

* Epist. ad Suniam.

** Comment. litt. in Exod. h. 1.

*** In den Anmerkungen für Ungelehrte zur deutschen Bibelübersetzung des A. T. h. 1.

וְ. 18. hebr. 22. והפליתי את-ארץ גשן וגו'
Vulg. faciamque mirabilem . . . terram Gesen &c. — Nos cum aliis V. V. a rad. פלה, & *distingnam* &c. materiæ substratæ conformius vertimus.

Cap.

Cap. IX, 3. Sam. אַמָּא — הנה יר יהוה הויה —
 במקנך אשר נשרה בסוסים בהמרים וגו
 Vulg. hebræo nec littera, nec sensu respon-
 det ita hæc exponens: ecce manus mea
 erit super agrostuos & super equos, & asi-
 nos &c. pestis valde gravis: — cum hebr.
 ad litteram ita vertendum fit: ecce manus
 Domini erit super gregem tuum, *qui est in*
campo, sci. super equos & asinos &c. erit pe-
 stis valde gravis. — Sicque non obstat in-
 fra Capiti XIV. narranti PHARAONEM cum
 sexcentis curribus, adeoque cum equis ad-
 huc residuis, Israelitas fuisse infecutum: —
 non enim omnes equi, sed hi tantum, qui
 in campis erant, peste perierant.

§. 4. והפלה יהוה וגו. Nos denuo & *distinguet*
 JEHOVA — loco, quod Vulg. verterit: & fa-
 ciet Dominus *mirabile* &c. — suspicanti Cl.
 MICHAELIS * loco דָּבַר legendum דָּבַר *pestis*,
 videtur obstare ipsa verborum constructio:
 cum Ipsomet fatente in hoc casu alias legen-
 dum potius esset: בְּדָבָר cum ב vel loco
 ימות, — ימית; tandem aliunde præsens
 punctatio legitimum admittit sensum.

* Im III. Theil seiner neuen oriental. und exe-
 getischen Bibliothek.

כִּי עָתָה שִׁלַּחְתִּי אֶת יָדִי וְאֶת אֶתְךָ
 Vulg. ita וְאֶת-עַמְּךָ בְּדַבָּר וְתִכְתֹּד מִן-הָאָרֶץ וְגו'
 vertit: nunc enim extendens manum percu-
 tiam te & populum tuum peste, peribis-
 que de terra: sed minus apte ad rei ge-
 stæ eventum, dum constat eundem PHA-
 RAONEM in mari rubro, non vero peste pe-
 riisse. Nos igitur servata verborum hebr.
 constructione sensum contextui magis con-
 formem hunc eruimus: si jam extendissem
 manum meam, & percussissem te & popu-
 lum tuum peste, excisus fuisses de terra; —
 dein prosequitur textus ordinate ita: ve-
 runtamen ideo servavi te, &c.

Cl. MICHAELIS hunc dedit sensum: *Schon
 jetzt wollte ich meine Macht gegen dich ge-
 brauchen &c.* sed cum non reflexerit ad
 partic. condit. כִּי in fonte, sensum plene ad-
 secutus nobis haud videtur.

Cap. X. 11. Præplacet nobis Samar. qui
 loco hebr. לֹא כֵן i. e. non sic, habet אֲנִי אֵלֹהִים
 utpote stylo narrationis conformius.

Ibidem: וַיִּגְרַשׁ אֹתָם מֵאֶחָבְדֵי כְּנִי פְרַעֲהַ
 & eje-
 cit eos a facie PHARAONIS: — quis ejecerit
 illos, non exprimitur. Aliæ igitur V. V.
 pleræque aliter legisse suis in codd. subpo-
 nuntur,

nuntur, dum cum Samar. זמזמזמז & e-
 cerunt eos — puta, Ministri &c. — vel
 ויגרשו in pass. prout Vulg. innuit: *Et ejeti
 sunt a conspectu PHARAONIS*, aut quod ve-
 rius nobis adparet ad genium linguæ, im-
 person. positum est verbum.

¶ 17. שאו loco שא legendum esse, &
 contextus, & V. V. aliæ persuadent.

Cap. XI, 4. ויאמר משה כה אמר יהוה כהצת
 הלילה אני יוצא בתוך מצרים ומת כל-בכור וגו
 Et ait MOYSES: sic dicit Dominus: circa
 mediam noctem egrediar per medium Aeg-
 ypti & morietur omne primogenitum &c.
 Angelus *exterminator*, quo mediante stragem
 primogenitorum peractam voluere plures
 Interpretes, neque hic neque alibi in Fonte
 hebr. invenitur.

¶ 7. ולכל בני ישראל לא יחרץ-כלב לשנו
 Vulg. Apud omnes autem למאיש וער-בהמה וגו
 filios ISRAEL ab homine usque ad animal
 non mutiet canis — five ad lit. — canis
 non movebit linguam suam &c. — Ita & ος
 ό: και εν πασι τοις νοις Ισραηλ ε χρυξαι κυων τη
 χλοσση αυτα &c. — Hinc divinare haud pos-
 sumus, cur cel. MICHAELIS * ita ex hebr.
 verterit: *Bey den Israeliten aber soll kein
 Hund*

Hund krank werden, weder Mensch noch Viehe soll sterben. — Antithesin igitur inter cædem primogenitorum Aegypti & Israelitarum immunitatem ab illa hic indicari suspicatus videtur, sed textu originali prorsus invito: antithesis enim, quæ innuitur, versatur non inter mortem & vitam, sed inter clamorem maximum Aegyptiorum excitandum ob primogenitos cædendos ψ. præc. prænuntiatum, & silentium Israelitarum, qui ejusmodi strage omnino liberi prædicuntur, energice proverbiali sententia expressum.

* In der deutschen Bibelübersetzung A. T. h. 1.

Cap. XII, 3. ויקרו להם איש שה וּגו. Vulg. Et accipiant singuli sibi agnum: & ψ. 5. שה Sit agnus perfectus, masculus, unius anni h. e. annum a nativitate integrum nondum egressus. Coll. enim Levit. XXII, 27. a die octavo post nativitatem & deinceps poterat quilibet tam vitulus quam agnus Domino jam in sacrificium offerri; proin annus completus a nativitate non exigebatur, prout tamen Cel. MICHAELIS hic intellexisse videtur h. l. ita vertendo: *Es muß aber ein Bock und ein Jahr*

alt seyn. Nihil enim vetat sub $\lambda\mu$ ψ intel-
ligere ein Lamm, usu antiquo probante,
quo solet dici: das Osterlamm, non vero, der
Osterbock.

* In der deutschen Bibelübersetzung mit Anmer-
kungen für Ungerlehrte ad h. 1.

ψ . 14. והיה היום הזה לכם לזכרון וגו' Erit dies
iste vobis in memoriam &c. — Quæ ab hoc
 ψ . usque ad ψ . 20. de ritu celebrandi Pascha
cum azymis per septem dies leguntur po-
steriori primum tempore præcepta, antici-
pato hic occasione festi Phase inserta Israe-
litas in Aegypto adhuc existentes nondum
obligasse videntur; cum juxta ψ . 34. volun-
tas eorum panem adhuc fermentandi nisi
subito exire coacti fuissent, clare pateat.
vid. quoque infra ψ . 39.

ψ . 17. ושמתם את־המצות וגו' Vulg. Et
observabitis azyma &c. — Verum $\lambda\mu$ מצות
a rad. ψ rectius præcepta significat suffra-
gantibus $\tau\omicron\iota\varsigma$ $\acute{\omicron}\iota$ $\phi\upsilon\lambda\alpha\chi\epsilon\tau\epsilon$ $\tau\eta\nu$ $\epsilon\nu\tau\omicron\lambda\eta\nu$ $\tau\alpha\upsilon\tau\eta\nu$. —
Observantia enim azymorum ψ . 18. subseq.
mox præcepta legitur.

ψ . 22. ולקחתם אגרת אוזב וטבלתם בדם אשר
בסף והגעתם אל־המשקוף וגו' Vulg. fascilumque
hyfopi tingite in sanguine qui est in limine,
&

& aspergite superliminare &c. — Verum cum טף vel *limen*, vel *pelvim* significare possit, reliq. V. V. Chald. Syr. & Arab. sensui conformius per *pelvim* sive craterem exposuerunt.

וַיִּשָׂא הָעַם אֶת־כֶּצֶקוֹ טָרֶם יְחִמֵּץ. *Ps.* 34.
 Vulg. tulit igitur משאתם צורת כשמתם וטו
 populus conspersam farinam & ligans in palliis posuit super humeros suos. Sed num farina aquis jam subacta aut prout Cl. MICHAELIS vertit, *Teig*, commode palliis ligari, asportarique pro longo itinere potuit? — vel si jam farina aquis subacta, cur non & fermentata fuit? quod tamen negat *Ps.* 39. infra — farinæ enim, dum aquis subigitur, solet fermentum jam admisceri. Hinc cum idem כֶּצֶק L. II. Sam. XIII, 8. recurrens farinam nonnisi ficcam indicet, cur non & hic loci, quo sub sensu nil remanet incommodi? — Sic itaque reddimus hebr. tulit autem populus farinam suam, *cibaria sua* — in vulg. omiffa — ligata in palliis super humerum suum. *

* Vid. l'Exode expliqué d'après les textes primitifs avec de réponses aux difficultés des incrédules par M. l'Abbe du CONTANT de la MOLETTE Vicaire General de Vienne. Tom. second. h. l.

וַיִּשְׂאוּ מִמִּצְרַיִם כְּלֵי־כֶסֶף וְכֵלֵי זָהָב
 Et filii ISRAEL petierunt ab Aegyptiis vasa argentea & aurea ac vestimenta &c. quæ forte ad festum Domini in deserto cum quodam splendore celebrandum sibi necessaria fore præviderant. — Igitur cum ea mutuo acceperint sine animo retinendi, Aegyptii quoque illa sponte cefferint & tandem ob bellum a PHARAONE injuste illatum jure belli licite ab iis retenta fuerint, nobis haud adparet ratio, cur ob hoc factum Israelitæ furti grandioris rei ab ullo incusari possint.

וְיֹשֵׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם
 Vulg. Habitatio filiorum ISRAEL, qua manserunt in Aegypto, fuit quadringentorum triginta annorum. — Multos diu Interpretes gravis hæc vexavit quæstio, utrum hi 430 anni ad litteram textus hebr. computandi sint pro sola Israelitarum mansione in Aegypto, an vero huic simul addendum tempus præviæ commorationis patrum eorum in terra Chanaan? — Priori opinioni obstat, quod Cap. VI. 18-21. h. l. vitæ anni Cehati in Palestina antea jam nati 133. Amrami 137. & Moysis 80. nonnisi 350. æquent; nam

$$133 + 137 + 80 = 350$$

etiam si,

etiamsi, quod tamen incredibile, in anno ultimo vitæ genitoris decedentis figatur annus nativitatæ sequentis filii. — Hunc 80. annorum defectum ut subpleant, quosdam in Genealogia intermedios omisso fuisse subponunt fautores hujus opinionis. — Posteriori favent tum Samar. ita referens: habitatio autem filiorum ISRAEL & patrum eorum, quæ habitaverunt in terra Chanaan & in terra Aegypti, fuit quadringentorum triginta annorum. — Tum οἱ ὁ h. l. Η δε κατοικησις των υιων Ισραηλ, ην κατοικησαν εν γη Αιγυπτω, και εν γη Χανααν ετη τετρακοσια τριακοντα — MS. A. addit: αυτοι και οι πατερες αυτων — Cod. Kennicott. 651. habet, כמצרים ובארץ כנען ובארץ גושן In Aegypto & in terra Chanaan & in terra Gossen. — Hos igitur Duces sequenti, ab egressu ABRAHAE de Haran usque ad ingressum JACOB in Aegyptum 215 — & ab hoc ingressu usque ad exitum Israelitarum ex Aegypto pariter anni 215 reddent summam 430 annorum. — Confirmat hunc sensum S. Paulus ad Gal. III. 16. 17. . . ὁ μετα ετη τετρακοσια και τριακοντα γεγονως νομος &c., quæ a facta ABRAHAE promissione feminis benedicti Gen. XII, 7. post annos 430 data est lex — proin-

postremæ sententiæ & nos subscribimus. —
 Imo ad hanc ipsam sententiam hebr. textus
 masor. pronus revocari poterit, si quod
 illi alias non insolens est, intellecto numero
 ordin. pro card. ita loqui statuatur: habitatio
 autem filiorum ISRAEL fuit usque ad 430.
 annum; ubi nimirum finiti fuere 430 anni
 ab ABRAHAM computati. Dubia quæ CL.
 MICHAELIS * cum nonnullis aliis huic sen-
 tentiæ præcipue ob 215 annorum angustias
 pro Israelitis ad 600000 virorum millia us-
 que multiplicatis obmovet, D. Defendens
 rogatus coram diluet; vel etiam eo tacente
 ipsa historia Exod. I. de singulari Israeli-
 tarum fœcunditate & incremento — ægyp-
 tii climatis favore, polygamia &c. simul
 computatis relata — eadem jam præoccu-
 passè videtur, ita quidem ut si 50 genito-
 ribus ex 66. cum JACOB Aegyptum ingressis
 tantum 3. masculi quot annis nati concedan-
 tur, hisque circa 20. ætatis annum nuptui
 datis, per decem vicenarios intra 200. an-
 nos progressionem geometricam multiplicatos
 masculos supponas, completo ultimo vicen-
 nio invenias — demtis fœmellis — 2952450
 mares, proin multo plures ac tantum
 600000

600000 pedu
 egreslos V. 2

* V. Ori
 XII. 1

Cap. XI

ita red- u

dimus: Cer

porius memo

servitute sit

solet quoddam

morale inte

niti lex —

sit in ore t

Perperat

alia quæc

que adlig

quæzup

Int lege

Ejusdem

pretus O

bus cu

ROSYM.

* Con

N. I.

per qua

cumicri

600000 peditum, quot quidem Aegypto
egressos Ψ . 37. h. c. recenset.

* V. Orientalische und Exegetische Bibliothek.
XII. Theil. S. 92.

Cap. XIII, 9. והיה לך לאות על־ידך ולזכרון
ita red- בין ענין למען תהיה תורת יהוה בפך וגו
dimus: Ceremonia ista — paschatis — sive
potius memoria liberationis tuæ ex Aegypti
servitute sit tibi semper præsens, ac esse
solet quoddam signum in manu tua, aut me-
moriale inter oculos tuos, ita ut hæc Do-
mini lex — celebrandi paschatis — semper
sit in ore tuo, scil. posteris eam narrando &c.
Perperam igitur Judæi supersticiosi hæc &
alia quædam membranis inscripta brachio-
que adligata, quæ תפלים vocant, græci
φουλακτριαι Matth. XXIII. 5. — gestanda ve-
lut lege præcepta interpretati sunt. —
Ejusdem quoque sententiæ non pauci Inter-
pretes Christiani olim fuisse leguntur, qui-
bus cum aliis se fortiter obposuit S. HIE-
RONYM. *

* Commentar. in Matth. C. V.

Ψ . 16. Sub מוטפת — quam vocem Vulg.
per quasi adpensum quid ob recordationem, cir-
cumscrisit — nos frontalia intelligimus.

18. חמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים
 Vulg. & ascenderunt armati filii ISRAEL de
 terra Aegypti. — Sed cum pressus hæte-
 nus in Aegypto Israelitarum status vix con-
 ciliari possit cum quodam armorum adpara-
 tu, ó oi verterunt: πεμτη δε γενεα ανεβησαν
 οι υιοι Ισραηλ εκ γης Αιγυπτου — quinta gene-
 ratione ascenderunt &c. — Nobis חמשים
 vel *quini* per ordinem quasi militarem — vel
 a rad. arab. *חמש* congregati significat, hinc
 sequens est sensus: ascenderunt . . . quini
 per ordinem, — vel congregati — h. e.
 non in minores turmas aut promiscue
 dispersi.

21. ויהיה הלך בעמוד ענן בעמוד אש
 יג loco: præcedebat eos Dominus in *colum-
 na* nubis de die, & in *columna* ignis de nocte,
 — vertimus potius: in nube *stabili* — igne
stabili cum Cl. MICHAELIS *beständigen Wol-
 ken* &c. — utpote cui magis quam alicui
columnæ, effectus quos illi MOYSES tribuit,
 convenire videntur.

Cap. XIV. 4. וואכנדה נפרעה ובכל חילו וגו'
 Vulg. & glorificabor in PHARAONE & in
 omni exercitu ejus. — Cl. MICHAELIS: *Ich
 will an ihm und seinem ganzen Heere Ehre
 ein-*

einlegen. — Num hic sit genuinus fontis sensus, multum dubitamus; non enim suffocatos postea in mari rubro aegyptios sed se ipsum Deus, suam nempe providentiam, omnipotentiam &c. clare manifestando glorificavit.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה מֵה-תִּצְעַק אֵלַי וְגו' *v. 15.*
 Vulg. dixit Dominus ad MOYSEN: quid clamas ad me? — cum nihil de MOYSES ad Deum precibus in hebr. legatur, lacunam hic subponunt Interpretes, quam subplot Syr. præmittendo: & oravit MOYSES coram Domino.

וַיִּט מֹשֶׁה אֶת-יָדוֹ עַל-הַיָּם *v. 21. & 22.*
 וַיּוֹלֶךְ יְהוָה אֶת-הַיָּם כְּרוּחַ קָדִים עֲזָה כֹּל-הַלִּילָה וַיִּשַׁם אֶת-הַיָּם לַחֲרֹבָה וַיִּבְקַעַו הַיָּם וַיִּבְאוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל בַּתּוֹךְ הַיָּם כַּיִּבְשָׁה וְהַיָּם לְהֵם חֲמָה מִיָּמִינָם
 h. e. cum extenderet Moys. manum suam super mare, fecit JEHOVA flante tota nocte vento valido orientali mare recedere, reddiditque mare h. e. fundum ejus siccum, ac divisæ sunt aquæ; & ingressi sunt filii ISRAEL per medium siccum maris ita ut essent aquæ ipsis velut murus ex utraque parte dextra & sinistra. — Illis qui transitum Israelitarum per mare rubrum causis mere naturalibus i. e. fluxui & refluxui

fluxui maris, vento adverfo vehementiori &c. vindicare conantur, aperte adversantur tum situs maris, statio prævia Israelitarum, ventus non qualiscunque sed orientalis, tum aquæ ex utraque parte elevatæ &c. &c.

Cap. XV. 3. יהוה איש מלחמה — οἱ ὁ: κυριος συντριβων πολεμους, non verba sed sensum expresserunt. — יהוה שמו ••• Vulg. *Omnipotens* nomen ejus nequidem sensum presse reddidit: יהוה namque æternum, immutabilem proprie insinuat.

ψ. 8. וברוח אפיך נערמו-מים Vulg. in spiritu furoris tui congregatæ sunt aquæ. — Sed sensus pronior rei videtur: vento tuo vehementi aquæ compressæ sunt: — quæ οἱ ὁ ita vertere: *διεση υδωq* divisa est aqua.

ψ. 13 - 17. Verborum præterita ut rei convenient de futuris eventibus more prophetico explicanda sunt; ψ. 14. tamen loco *שמע* *audient*, in vulg. mendose legitur *ascenderunt* populi. — Sicut & ψ. 19. loco *דום* *equis*, irrepsit in vulg. eques.

Cap.

Cap. XVI. 13. Per השלו, græce ορτυχον-
 μντρα: nec cum LUDOLFFO locustas, nec
 cum aliis pisces alatos, sed coturnices intel-
 ligimus.

וַיִּמְרוּ בְעֵמֶר וְלֹא הָעֵרִיף הַמְרִבָּה. 18.
 Vulg. & mensi sunt לא החסיר וגו
 — manna — nec qui plus collegerat ha-
 buit amplius, nec qui minus paraverat, re-
 perit minus. — Nihil miraculi hic interve-
 nisse, simile quid forte suspicanti, coram
 declarabitur.

וַיִּזְרַח אֶת-הַמָּן בְּבֹרֵךְ הַבֶּטֶן וְגו'. 31.
 Vulg. quoderat
 quasi semen coriandri album &c. — puta,
 mole, forma tantum, non colore.

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת-הַמָּן אַרְבַּעִים שָׁנָה. 35.
 Et filii ISRAEL co- וגו אל-ארץ נושבת וגו
 mederunt manna XL. annis, usque dum
 venirent in regionem habitabilem scil. Cha-
 naan. — Hoc additamentum cum jam XL.
 annos ab exitu Israelitarum elapsos subpo-
 nat, nisi prolepsin aut specialem revelati-
 onem Hagiographo factam fingere libeat,
 probabilius juniorem cujusdam glossatoris
 manum redolet, a qua forte primitus ad
 marginem notatum, tandem in ipsam tex-
 tum irrepsit. — Quæ de altitudine LX. cubi-
 torum

torum ipsius manna quotidie delapsi in *Talm*
tr. *Zoma* tradunt Rabbini, fabulæ sunt.

Cap. XVII. 16. כי יד על כס יה מלהמה יהוה
Hæc Vulg. sensu prorsus ob-
scuro ita exponit: quia manus solii Domini,
bellum Domini erit contra Amalec a gene-
ratione in generationem. Hinc nonnulli
conjiunt loco כס *thronus* quod hodie tex-
tus habet, olim נס *vexillum*, כ pro נ ob figu-
ræ similitudinem deinceps scripto lectum
fuisse, quo stante sequens foret sensus:
— quia manus — Amaleticarum — fuit
contra vexillum Dei, ideo Domino perpetuum
erit bellum contra Amalecitas; —
sicque adluderet ad titulum altaris qui *v.*
præc. dicitur יהוה נסי *Dominus vexillum meum.*
οι ό legisse videntur כסיה loco כס יה ita ver-
tendo: οτι εν χειρι κρυφαια πολεμει κυριος επι
Αμαληκ απο γενεων εις γενεας. — i. e. quia in
manu occulta pugnat Dominus contra
Amalec &c.

Cap. XVIII. 12. ויקח יתרו חתן משה עלה
Vulg. obtulit ergo Jethro וכו' לאלהים וגו'
focer Moysis holocausta & hostias Deo. —
Unde Jethro veri Dei sacerdotem fuisse non
obscure intelligitur.

אם את-הרכב הזה תעשה וצוך אלהים
 Vulg. Si hoc feceris, implebis ויכלת עמר וגו'
 imperium Dei & præcepta ejus poteris
 sustentare. — Verum sensu ab hebr. alieno:
 ad litteram enim ita vertendum: si hanc
 rem feceris, & si — ex priori commate,
 — tibi Deus præceperit, poteris subsistere.
 Ita & Onkel. אם ית פתגמא הדין תעביד
 cum Syr. & Arab. ויפקדוך יי ותיכול למקם

Cap. XIX. 1. בחדש השלישי לצאת בני-ישראל

Vulg. מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני וגו'
 Mense tertio post egressum filiorum ISRAEL
 de terra Aegypti, hac ipsa die venerunt in
 desertum Sinai. — Sed quamam die? tace-
 tur: — plerique Interp. respondent: *tertia*,
 nos, *prima*: cum enim constet ab egressu
 Israelitarum ex Aegypto usque ad datam
 legem fluxisse dies 50, hunc dierum nume-
 rum ita oportet computare. —

15 die primi mensis egressi sunt Israeli-	15
tæ, ergo ad finem mensis usque	15
toto secundo mense	30
a Ψ . 3-7 pro colloquio Moysis cum Deo	1
a Ψ . 7-9 pro ejus ad populum, & ab	
hoc ad Deum relatione	1
a Ψ . 10-11, pro dispositione ad legem	
recipiendam	2
sequentem diem pro lata lege	1

Summa 50 dierum.

חדש

V.V

שש igitur non tantum mensem, sed & sapius *novilunium*, sive diem primam lunæ hebræis significat; hinc quoque ביום הזה eodem die primo seu novilunii mensis tertii. — Statuentes vero diem adventus tertium, vel gesta interea usque ad datam legem nimium coarctent, aut 52 dies ab egressu Aegypti numerent necessum est.

ו. 12. Et terminum pones circa *populum*: — coll. cum v. 23. h. Cap. & terminum pones circa *montem*, — per Samar. subplendus est, ubi — אֶרֶץ סַמָּרְיָה & אֶרֶץ סַמָּרְיָה אֶרֶץ סַמָּרְיָה terminum pones circa montem, & ad populum dices &c.

ו. 19. Vulg. משה־דבר והאלהים יענו בקול וגו. *MOYSES* loquebatur, & Deus respondebat ei — omisso בקול h. e. voce sensibili non per internam revelationem — quod Cl. *MICHAELIS* * ita germanice dedit; *und Gott antwortete ihm in Donnerschlägen*. — Sed quomodo sub hoc sensu *MOYSES* Deum *inter* sive per tonitrua loquentem percipere & intelligere poterat? Si קול in hebr. quandoque *tonitru*, num ideo constanter & ubique hoc exprimit? Hic saltem omnes versiones

V.V.

F.V. קול
sensum & ip* In de
h. l.v. 23: 1
descendit M
claris interp

Cap. XX

Vulg. Nilitan

quitate pe

quartam ge

me. — P

est, multi

petenti de

præcise de

credit Cl. I

* In den
Sezung

v. 12.

bene tibi

additur:

2. & seqq

v. 14.

addit: 73

707 707

V.V. וּלְקוֹל אֵל per *vocem reddiderunt*: quem
sensum & ipsa ratio suadet.

* In der deutschen Bibelübersetzung des A. T.
h. l.

ψ. 25. וַיֵּרַד מֹשֶׁה אֶל-הָעָם וְגו'. Vulg. Et
descendit MOYSES ad populum. — Samar.
clarins interponit *צֶמַח דֶּם de monte.

Cap. XX. 5. פָּקַד עֵינַי אֶת-עַל-בְּנֵי עַל
Vulg. Visitans iniqui- שלושים ועל רבעים לשנאי
quitatem patrum in filios, in tertiam &
quartam generationem eorum, qui oderunt
me. — Poenam, quam hic Deus minatus
est, multiplici sub sensu non fore injustam
petenti declarabitur. — Hanc ipsam vero
præcise de lepra intelligendam esse, prout
credit Cl. MICHAELIS, * haud credimus.

* In den Anmerkungen zur deutschen Bibelüber-
setzung h. l.

ψ. 12. כְּבֹד אֶת-אֲבִיךָ לְמַעַן יֵאָרְכוּךָ ut
bene tibi sit, וּמַעַן יֵיטֵב לְךָ Deut. V. 16. יִמְךָ
additur: Conf. quoque Epist. ad Ephes. VI
2. & seqq.

ψ. 14. רֵלֵא תִּחְמַד אֶשֶׁת רַעַךְ Samar.
addit: צֶמַח דֶּם agrum ejus: sicuti & οἱ δὲ ἄσπε-
τόν ἀγρὸν αὐτῆς. Confirmant hanc lectionem
D 3. Codd.

3. Codd. Kennicott. conf. quoque Deut.
V. 21.

¶. 23. ולא תעלה במעלה על-מובחי אשר לא
Vulg. non ascendes per עליו ערותך עליו
gradus ad altare meum, ne reveletur turpi-
tudo tua. — Sed quid quæso inhonesti
ascendenti per *gradus* — *Staffeln* — ad alta-
re timeri poterat? — Recte igitur Cl. Mi-
CHAELIS מעלה h. l. in hebr. per *scalas* expo-
suit, ut præcepto inhibenti locus, congru-
usque sensus emergeret. — *Gradus* enim
ad altare adplicari potuisse insinuat Ezech.
XLIII. 17.

Cap. XXI. 3. אם כגפו ינא כגפו יצא אם
Vulg. cum *quali* עמו ויצאה אשתו עמו
veste intraverit, cum tali exeat. — Autor
Vulgatæ גף מן, quod & *alam*, sive meta-
phor. *vestem*, & *corpus* alias significat, sub
priori sensu illud sumfisse videtur, sed rei
minus hic adcommodato: sunt namque duo
membra sibi obposita: Si servus cum corpo-
re suo i. e. solus vel cum uxore venerit,
etiam solus vel cum uxore tempore servitii
expleto abeat. Atque ita intellexere οι ό:
Εαν αυτος μονος εισελθη, και μονος εξελυσε-
ται &c. eodem quoque sensu Chald. Syr. &
Arabs. Conf. ¶. 4. seq.

וכי ימכר איש את-בתו לאמה לא תצא **פ. 7.**
 Vulg. τοις ó inhærens ita ver- **כצאת העבדים**
 tit: si quis vendiderit filiam suam in famu-
 lam, non egredietur, sicut ancillæ — loco
העבדים *servi* in hebr. — exire consueve-
 runt. **וי ó:** ὡςπερ αποτρεχουσιν αι δουλοι, sed
 errore vel suo, vel librariorum lapsi videntur:
 cum enim Theodotion pariter hic legat
וי δουλοι, aliæque versiones omnes *servi* ver-
 terint, fonti insistendum esse ratio per se
 suadet, sensusque est: famulæ expleto sep-
 tennio servitii non dimittantur liberæ more
 servorum, sed maneat. Hac lege tamen
 coll. Deut. XV. 17. post XL. annos denuo
 abrogata idem jus ancillis quoque indul-
 tum fuit.

אם-טרף יטרף יבארו ער Cap. XXII. 12.
 Vulg. **פ. 13.** si comestum **הטרפה לא ישלם**
 fuerit a bestia, deferat ad eum, quod occi-
 sum est, & non restituet. — Sed quæ poterit
 animal comestum a bestia adhuc deferri ad
 proprietarium? Longe alium igitur sensum
 subpeditat hebr. si omnino discerptum fuerit
 animal a bestia, adducat ei — Domino ani-
 malis — testem h. e. probet a bestia illud
 discerptum fuisse, & non tenebitur reddere,

i. e. solvere. — Eodem sensu Chald. Syr. & Arab.

Ÿ. 20. וזבח לאלהים יחרם בלתי ליהוה וגו.
 Immolans Diis excindatur JEHOVA solo ex-
 cepto. — Hanc exceptionem Samarit. tex-
 tui plane incognitam, hebræo vero invita
 constructione otiose a quodam glossatore
 intrusam quis non vel manibus, ut ajunt,
 palpet? Post לאלהים — אלהים Diis
 alienis, ante יחרם ab oscitante scriba ob
 similitudinem utriusque vocis forte omif-
 sum, glossæ scrupulosæ ansam dedisse vide-
 tur. Ms. Alex. ὁ θυσιαζων θεοις ετεροις.

Ÿ. 27. אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאר.
 Deos ne contempnas, & principi populi tui
 ne maledicas. — Sive sub אלהים cūm Chal.
 Syr. & Arab. intelligas *judices* aut *magistra-*
tus, sive cum aliis *Deos falsos*, sive tandem
 in singulari *Deum verum* cum Talm. L. San-
 hedrim C. VII. nil absurdi hic præceptum
 esse, neque eam quam fingit VOLTAIRE *
 subesse antithesin cum Ÿ. 20. huj. Cap. pe-
 tenti declarabitur.

* Vid. La Bible en fin expliquée hic.

Ÿ. 30. ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב.
 Vulg. Carnem in campo a fera אתו תשלקו
 dilaniatam non comedetis, sed eam canibus
 projici-

projicietis. — Sed cur canibus præcise, & non promiscue projiei jubetur caro animalis a fera capti & dilaniati, quæret fortasse non nemo? — Ita quærenti dubium eximit Samar. in quo nil de cane legitur, sed tantum hæc: *כאן *עמל *עמל h. e. projiciendo projicies eam.

Cap. XXIII. 5. כי תראה חמור שנאך רבץ
 Hunc תחת משאו וחדלת מעוב לו עוב העוב עמו
 textum satis obscurum quoad sensum recte
 Vulg. expressit ita: Si videris asinum odientis te jacere sub onere, non pertransibis, sed sublevabis cum eo; — cui quoque textum originarium consentire declarabitur, quin necessum sit illum cum aliis ejusmodi torturæ subicere, ut legamus vel לא loco הוּ vel sumamus litt. ך interrogative, aut verbo: עוב adingamus utrumque significatum: *adjuvare ac deferere.*

¶ 8. וישחד לא תקח כי השחד יעור פקחים
 Et munus non accipias: munus enim excœcat videntes. — Clarius interponit Samar. *מלמ ן oculos videntium.* Ita & Codd. 5-196. Kennicott. *οι ο ιδem: τα γαρ δωρα εκτυφλοι οφθαλμους βλεποντων.*

וּשְׁלַחְתִּי אֶת-הַצְרֵעָה לִפְנֵיךָ וּגְרָשָׁה אֹת.
 Vulg. & mittam crabronem ante te, והוּוּ &
 & expellet Chivæum &c. coll. Deut. VII. 10.
 Jos. XXIV. 12. quid prohibet hæc in sensu
 proprio de *vespis* reipsa immiffis intelligere?

Cap. XXIV. 1. Post וּבִיהוּוּ נָרַב his duo-
 bus AARONIS filiis Sam. h. 1. & פְּ. 9. infra
 quoque adfociavit reliquos duos eorum fra-
 tres, Eleazarem & Ithamarem in hebr. tex-
 tu quocunque demum fato prætermiffos.

וּשְׁלַח אֶת-נְעָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֵלְתָּ וְהוּוּ
 Vulg. Mifitque — MOYSES — juvenes de
 filiis ISRAEL, & obtulerunt holocausta &c.
 Juvenes illos nonnifi primogenitos fuiffie,
 quibus folis ante institutum sacerdotium
 AARONIS jus facrificandi competiiffe plures
 Interpp. præterdunt, nulla ratione certa
 evincitur.

וְאֶל-אֲצִילֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזוּ
 Quod Cl. MICHAELIS ita vertit: *Gott ſtreckte aber ſeine Hand
 nicht zu den Vornehmſten des iſraelitiſchen Volks
 aus, ſie næher zu ſich zu rufen; ſie ſahen Gott
 nur, aßen und tranken.* — Sed num hic ge-
 nuinus fontis ſenſus ſit, merito dubita-
 mus: — *mittere vel extendere manum ſuper vel*
contra

contra aliquem de Deo dictum sensu biblico
 quandoque de bono, sæpe etiam de malo
 intelligitur; & quidem h. l. postremo sensu
 id declarare jubent V.V. aliæ nempe Onk.
 qui ita vertit: principibus autem filiorum
 ISRAEL nullum incommodum fuit; — Arab.
 adversus principes filiorum ISRAEL non mi-
 sit plagam suam, & vixerunt &c. Cap. XIX.
 21. & 24. enim Deus sub pœna mortis inhi-
 buerat, ne populus montem conscenderet
 Dominum visurus. — h. l. ergo velut singu-
 lare quid indicare voluit MOYSES, quod Se-
 niores &c. Dominum viderint, quin prop-
 terea mali quidquam Deus iis intulerit. —
 Nos igitur talem subesse sensum putamus:
*Gott aber streckte seine Hand nicht zu den Vor-
 nehmiſten des israelitiſchen Volks aus, um sie mit
 dem Tode oder sonstigen Uebel zu strafen, nach-
 dem sie Gott gesehen hatten; sondern sie aßen und
 tranken, d. i. sie lebten noch.*

Cap. XXV. — Cum ab hoc Cap. usque
 ad XXXI. agatur de structura tabernaculi,
 ejusque ornatu, sacris vasis, vestimentis,
 & inauguratione sacerdotum &c. si quæ
 in his obscura nonnulli fortasse visa fuerint,
 ea ne nimium ultra præsentium pagella-
 rum

rum angustias excurrere aut commentarium scribere velle videamur, roganti coram exponentur.

Cap. XXXI. 5. וּבַחֲרֶשֶׁת אֲבָן לְמִלֵּאת וּבַחֲרֶשֶׁת
Vulg. Quidquid fabre בכל-מלאכה עֵץ לַעֲשׂוֹת כִּי-מִלֵּאכָה
fieri potest . . . ex marmore & gemmis &
diversitate lignorum. — Sed de marmore
nihil in fonte h. l. nec alibi ejus usus in
constructione tabernaculi reperitur.

Cap. XXXII. 4. וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיִּצַר אֹתוֹ בַּחֶרֶט
Coll. Jud. VIII. 25. & וַיַּעֲשֶׂה עֲגֹל מִסַּבָּה וּגו'
adtentata constructione sensum haud absur-
dum produunt hunc: Et accepit — AARON —
de manu eorum — in aures — & ligavit eas
in marsupio, fecitque ex illis vitulum con-
flatilem. — Pagn. vero nimis crude vertit ita:
& formavit illum stylo — melius adhuc Vulg.
ad sensum saltem: *formavit opere fusorio.*
h. e. postquam collectas in aures igne lique-
fecerat.

וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלֶיךָ
Vulg. Et dixerunt: hi sunt Dii מֵאֲרֵץ מִצְרַיִם
tui ISRAEL! qui te eduxerunt de terra Aeg-
gypti. — Sive אֱלֹהֵיךָ אֱלֹהֵיךָ — quæ vox alias
usu biblico Deum singularem denotat — hic
& V.V. 8. 33. cum verbo plurali constructum,
de

de pluribus five uno Deo intelligatur, (unicum enim tantum vitulum conflatum fuisse textus docet) frustra nihilominus nonnulli Interpp. Israelitas, qui Aegyptiorum cultum Apidi sub imagine bovis vel vituli deferri solitum hoc ritu imitari voluisse, a P.P. plerisque creduntur, a crimine idololatriæ purgare nituntur. *

* Vid. Cl. MICHAELIS in den Anmerkungen ad h. l. Conf. I. ad Cor. X. 7.

וַיִּקַּח אֶת־הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשׂוּ וַיִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ וַיִּטְחֵן עַד אֲשֶׁר־דָּק וַיִּזְרַק עַל פְּנֵי הַמַּיִם וַיִּשַׁק אֶת־כַּנֹּי וְיִשְׂרָאֵל
 Vulg. Adripiensque vitulum, quem Israel fecerant, combussit & contrivit usque ad pulverem, quem sparsit in aquam & dedit ex eo potum filiis ISRAEL. — Falso subponit hic Mr. de VOLTAIRE * ad fucum faciendum, vitulum aureum igne in pulverem resolutum fuisse, vel arte chymica aurum ita resolvi non posse: cum experientia contrarium testetur; ** nobis interim, quin ad artem chymicam confugiamus, vel sola lima ad hunc effectum auri nempe in pulverem resoluti suffecisse videtur.

* Dans la Bible en fin expliqué.

** Vid. l'Exode expliqué par Mr. l'Abbe Constant Tom Troisième. h. l. dans ses reponses aux difficultes pag. 95.

וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם כִּי פָרַע הוּא כִּי 25. Samar. פּרעה נבגד
 פּרעה נבגד
 Vulg. Videns ergo MOYSES populum, quod
 esset nudatus: spoliaverat enim eum AA-
 RON propter ignominiam sordis, & inter
 hostes nudum constituerat. — Horum ver-
 borum sensum & cum fonte concordiam
 vix Oedipus reserabit: En varia in h. l. va-
 riorum interpretum sensa. Onk. viditque
 MOYSES populum, quod otiosus esset: otio-
 sum enim fecerat eum AARON, ut contami-
 naret eos nomine pessimo in generatio-
 nes suas. Οι ό: και ιδων Μωυσης τον λαον,
 οτι διασκεδασαι: διασκεδαστε γαρ αυτας Ααρων
 επιχαρμα τοις υπεναντιοις αυτων i. e. Et vi-
 dens MOYSES populum, quod dissipatus es-
 set: dissipaverat enim eos AARON in ludi-
 brium hostium suorum.

V. Samarit. Viditque MOYSES, quod popu-
 lus nudatus esset: nudaverat enim
 eum AARON, ut ludibrio eum expone-
 ret Adversariis eorum.

Syr. Videns autem MOYSES populum pec-
 casse: peccare enim eos fecerat AARON
 ut essent famâ putidâ in novissimis suis.

Arab. Cum autem videret MOYSES popu-
 lum detectum: eoquod detexisset AA-

RON infames ab iis, qui restiterant illis — ubi notandum, hanc V. non conspirare hic cum τοις ὄς, prout tamen prætenditur hanc e græco factam fuisse.

Deutsche katholische Uebersetzung: Als nun Moyses sahe, daß das Volk entbläset war: dann Aaron hatte sie beraubet des schændlichen Unflaths halben, und hatte sie nacket unter ihre Feinde gesetzt.

Deutsche Reformirte: Da nun Moyses sahe, daß das Volk entbläset ware; dann Aaron hatte sie entbläset zur Schmachte (welche ihnen wiederfahren hätte mögen) durch ihre Feinde.

Lutherische: Da nun Moyses sahe, daß das Volk los worden war; dann Aaron hatte sie los gemacht durch ein Geschwætz, damit er sie fein wollte anrichten.

Cl. Michael. Mose sahe nun das Volk vom Gesetz losgerissen; dann Aaron selbst hatte sie los gemacht, und daß sie vor jedem, der wider sie aufstünde, würden fliehen müssen:

Verum pace tanti Viri, num hic germanus sensus fontis in quo nihil de excussione legis, nihil de futura ob hostes fuga reperitur? — Nos igitur in tanta Interpretum

b. l. ob ancipitem verborum significatum

dis-

discordia collat. antec. ubi AARON MOYSI
 populum sive ejus partem saltem petendo
 sibi Deos fieri velut mali auctorem indi-
 casse refertur, hunc fonti sensum subesse
 non absque ratione conjicimus: cum igitur
Moyse vidisset populum — peccati aucto-
 rem — *detectum*: nam *detexerat eum Aaron*
ad ignominiam, coram Adversariis ejus h. e. iis,
 qui antea formando idolo adversati fuerant:
 vel inhærendo τοις ὁ: ἐπιγαρμα ad gaudium,
 — loco ad ignominiam — adversariorum eo-
 rum: שמצא enim a. r. שמצא *lustit, jocus est,*
 raro in fonte recurrens videtur utrique signi-
 ficatui favere — sive etiam pressius re-
 flectendo ad significatum פצע פצע quo non
 tantum *denudare*, sed & *dissipare, dispergere*
 &c. intimari videtur, simulque ad subsequen-
 sequens eruetur sensus haud ineptus: *cum*
vero Moyse videret populum dispersum: disper-
ferat enim eum Aaron cum ludibrio Adversario-
rum ejus, — rationes hujus, aliorumque
 adhuc sensuum h. l. dabuntur coram, quin
 nostram interpretationem cuiquam invito
 velimus obtrudere, meliorem si suggeratur
 admittere parati.

ויפל מן העם... כשלת אלפי איש
 Vulg. Cecideruntque de populo . . . , quasi
 viginti

viginti tria millia virorum. — Sed manifesto errore: cum tam in fonte, quam reliqq. V.V. omnibus nonnisi tria millia cecidisse legantur: nisi quis fontem Vulgatæ aut vice versa hanc illi concordem redditurus litteram ד pro numero *viginti* explicandam esse non sine ratione prætenderit.

¶ 32. ועתה אם-תשא הטאתם ואם-אין
Ad lit. Et nunc, מחני נא מספרך אשר כתבת, si dimittes peccatum eorum, & si non dele me quæso de libro tuo, quem scripsisti. — Defectum & inde natam sensus obscuritatem tollit Sam. addendo post תשא $\lambda\eta$ *dimitte*: ita quidem, si vis dimittere dimitte, si vero non &c. Οὐ ὁ idem referunt hic: $\alpha\phi\epsilon\varsigma$ &c. * — MOYSEN vero hic mortem tantum naturalem, non æternam petiisse in aprico est.

* Cl. MICH. ita subplet: so will ich gern sterben.

Cap. XXXIII. ¶ 5. רגע אחד אעלה . . .
Vulg. semel ascendam in me- כקרובך וכליתך
dio tui, & delebo te: sed οὐ ὁ nisi corrupti aliter olim legisse videntur, dum ita verte-
re: $\rho\rho\alpha\tau\epsilon, \mu\eta \pi\lambda\eta\gamma\eta\nu \alpha\lambda\lambda\eta\nu \epsilon\pi\alpha\zeta\omega \epsilon\gamma\omega \epsilon\phi$
 $\nu\mu\alpha\varsigma, \kappa\alpha\iota \epsilon\zeta\alpha\nu\alpha\lambda\omega\sigma\omega \nu\mu\alpha\varsigma,$ nimirum רגע אחד
loco רגע אחד videte ne plagam aliam indu-
cam ego super vos, & deileam vos.

¶ II.

ψ. 11. Non re- לא ימיש מתוך האהל וגו' . . .
 cedebat de medio tabernaculi h. e. Deus in
 nube adparens, de quo in præc. Non vero
 est sermo de JOSUE, prout Cl. MICH. vertit:
*sein Bedienter aber, Josua der Sohn Nun, der
 damals noch jung war, entfernte sich nie von
 dem Gezelt.* Quid enim ageret solus JOSUE
 in medio tabernaculi? quod tamen Moyse
 solus ψ. 8. 9. ingressus narratur: erit proin
 hic sensus: cumque MOYSES reverteretur
 ad castra cum ministro suo JOSUE, filio NUN,
 juvene adhuc, non recedebat nubes sive
 Deus latens in nube de medio tabernaculi.

ψ. 13. אם נא מצאתי חן בעיניך הודעני . . .
 Vulg. Si ergo inveni gratiam וגו' את דרכך וגו'
 in conspectu tuo, ostende mihi *faciem* tuam:
 sed in hebr. *viam* tuam — huncque sensum
 exigunt tam contextus, quam V.V. omnes
 aliæ.

ψ. 16. ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר . . .
 Vulg. ut glorificemur *ab omni-* על פני האדמה
 bus populis, qui habitant super terram. —
 Attamen num hoc petiisse MOYSEN verosimile,
 ut ab omnibus terræ populis præfer-
 tim idololatris ipsæ & Israelitæ glorificaren-
 tur? connaturalior petito MOYSENS sensus re-
 spondebit, si verba fontis ita vertantur: ut

præ

præ omnibus populis distinguamur, nimirum per hoc, si tu Deus ipsemet porro Dux & comes itineris nostri esse dignaberis.

ψ. 18. Vulg. הראני נא את כבודך . . .
Ostende mihi gloriam tuam: sub כבוד מלך
MOYSEN non ipsam Dei essentiam, uti scho-
læ loquuntur, sed patentiorem Dei splendo-
rem sub imagine quadam sensibili videre vo-
luisse ratio ψ. 20. subjecta suadet.

ψ. 22. והיה בעבר כברי ושמתיך בנקרת הצור
ושכתי כפי עליך עד עברי והסרתי את כפי וראית
את אחרי ובני לך יראו
h. e. ad litteram: את אחרי ובני לך יראו
cumque transibit gloria mea, ponam te in
foramine petrae, tegamque te manu mea,
donec transeam, dumque removero ma-
num meam, videbis tergum meum: facies
vero mea non videbitur. — Hæc qui in sensu
litterali proprio interpretantur, nihil absurdi
fingere videntur, quin necessum sit cum Cl.
MICHAELIS * ad metaphoram sub manu te-
gente latentem recurrere, deque extasi qua-
dam MOYSI immissa, donec præteriisset Do-
minus, interpretari.

* h. l. in den Anmerkungen.

Cap. XXXIV. ψ. 5. 6. 7. וירד יהוה בענן
ויתיצב עמו שם ויקרא בשם יהוה וגו'
Hæc Deo rectius quam MOYSI loquenti convenire
judica-

judicamus: hinc in vulg. ψ . 5. nomen MOYSES, quo caret hebr. fons, redundat. *

* Conf. Num. XIV. 17. 18.

ψ . 7. נ majusc. verbi נצר nil mysterii, sed librariorum aut scribarum oscitantiam prodit: quidquid demum Rabbini superstitioni obganniant.

Ibid. Vulg. nullus apud ונקח לא ינקח וגו te per se innocens est — sed Num. XIV. 18. eadem verba ex fonte ita reddidit: *nullumque innoxium derelinquens*, sensu longe dispari — Nos inhærendo litteræ vertimus: & mundando non mundabit, h. e. mundum five innoxium non habebit, nempe culpæ reum & impœnitentem. — Priora enim hujus ψ . elogia Deum qua *misericordem*, posteriora ut *justum* exhibent. Hinc divinare haud possumus, cur Cl. Mich. mutatis punctis h. l. ita verterit: *der vergeben hat, der nicht wieder vergeben wird*, nec adparet ratio, cur hæc unice ad Iconolatriciam restringenda sint: prout innuitur *

* h. l. in den Anmerkungen.

ψ . 27. ויומר יהוה אל משה כתב לך את •••
Dixitque Dominus ad MOYSEN: הרברים וגו
scribe tibi verba ista: hæc non contradicunt
 ψ . I. h. c. ubi: וכתבתי על הלחת את הרברים וגו •••

&

& scribam — h. e. Deus — super tabu-
 las verba &c. neque ψ . 28. ויכתב על
 הלוח את דברי הנביות עשרת הדברים
 & scripsit — Deus — in tabulis verba sce-
 deris decem. Nam ψ . 1. loquitur de Deo
 decalogum scribere promittente — ψ . 27.
 vero de Moyse præcepta a ψ . 12-26. data
 scribere iussio, & tandem a ψ . 28. iterum de
 Deo sermo est, qui & ipse scripsit iterato
 decalogum. Confer. Deut. X. 2. 4. Suspica-
 tur Houbig. ante עשרת הדברים olim lectum
 fuisse יהוה vel contracte יי: dein vero sive
 oscitantia scribarum vel alio fato excidisse.

ψ . 29. ומשה לא ידע כי קרן עור פניו
 Vulg. & ignorabat MOYSES, quod בדברו אתו
 cornuta esset facies sua ex consortio fermo-
 nis Domini. Sed omnes aliæ V.V. aliter לא
 קרן intellexerere, nempe quod radiaret vul-
 tus, sive ad lit. cutis vultus sui: קרן enim
 tam radios, quam cornua emittere significat:
 nec præjudicare huic sensui potest abusus
 imaginum MOYSEN plerumque ut *cornutum*
 repræsentantium; nam juxta tritum: picto-
 ribus atque poetis quælibet audendi semper
 fuit æqua facultas; quin & vulg. verum re-
 fert, si לא *cornuta* metaphorice sumatur hoc:
 E sensu

sensu: nesciebat, quod facies sua in modum
cornuum radios spargeret.

פ. 33. ויכל משה מדבר אתם ריתן על
Vulg. impletisque sermonibus פניו מסורה
posuit velamen super faciem suam: sed num
MOYSES tunc primum imposuit velamen
vultui suo, dum jam cessaverat loqui ad po-
pulum? id equidem verba vulgatæ, sed non
æque sensus historiæ innuere videntur:
vertendum igitur ita: usque dum finiret lo-
qui cum eis, *posuerat* velamen super faciem
suam. Eandem discordiam sensus cum facto
prodidit hic Cl. MICH. dum ita exposuit:
*wenn er aber aufhörte zu reden, legte er eine
Decke über sein Gesicht &c.* Conf. II. Cor. III.
7. 13.

Cap. XXXV. 26. וכל הנשים אשר נשא לבן
Vulg. Et mulie- אתנה כחכמה טוו את העוים
res pilos caprarum sponte propria, cuncta
tribuentes: sed sensu tum a fonte, tum a
reliqq. V.V. discrepante: ad lit. igitur: &
omnes mulieres, quas cor earum ad sapien-
tiam extulerat, i. e. quæ artem nendi, fila-
que ducendi didicerant, *neverunt pilos ca-
prarum.*

Cap. XXXVI. 3. והם הביאו אליו עור
Vulg. Et ipsi quotidie mane נרבה בבקר וגו
vota

vota offerebant. Verum נרבה hic loci non indigitat *votum ein Gelübde*, sed *oblationem spontaneam, ein freywilliges Opfer*.

ψ. 8. Polyglotta Londin. ab hoc ψ. in versione τωv ó juxta exemplar Vaticanum plura de vestimentis sacerdotum, Levit. in extenso addidere, quibus h. l. carent tum sorsum tum aliæ V.V. imo & alia quoque Polyglotta Complut. Antverp. & Parisiensa in editione τωv ó. Quid vero de isthoc additamento sentiamus, coram differemus.

ψ. 38. ואת עמודיו חמשה ואת וזיהם וצפה
Vulg. Fecitque ראשיהם וחשקהם זהב וגו
columnas quinque cum capitibus suis, quas operuit auro &c. verum juxta fontem non columnæ integræ, sed earum tantum capita & perticæ erant auro obducta.

Cap. XXXVII. 16. ויעש את הכלים ואת
Vulg. Et fecit הקשות אשר יסך בהן זהב טהור
vasa . . . & *thuribula* ex auro puro, quibus offerenda erant libamina: eodem significato ואת הקשות reddidit quoque Vulg. XXV. 29. sed cur hic mentio fit de *thuribulo*, ubi describuntur solummodo vasa pro usu libaminum? קשה enim hebr. *urnam, pateram*: *thuribulum* vero מרתה vel מקטרת significat forma tamen ab iis, quæ hodie usui sunt,

diversum, sine catenulis, utpote vas quoddam tantum recipiendis prunis aptum, & mensæ thymiamatis pro suffitu faciendo imponi solitum &c. Fallunt igitur denuo pictores, dum AARONEM thuribulum adfectis catenulis elevantem, thusve adolentem imperite quandoque exhibent.

Cap. XXXVIII. 10. עמוריהם עשרים
 Vulg. Columnæ וארניהם עשרים נחשת וגו
æneæ viginti cum basibus suis — longe aberrans tum a littera tum sensu fontis — constat etenim ex Cap. XXVII. 10. columnas non *æneas* sed *lignæas* fuisse; proin vertendum erat ita: Columnæ viginti cum basibus viginti *æneis*: idem quoque v. 12. observandum: hujusmodi tamen errores non S. HIERONYMO, sed scribarum oscitantiae imputandi sunt.

v. 25. Ante hunc v. plura omisit vulg. quæ in hebr. fonte & in aliis V.V. — exceptis τοις ὁ — extant.

v. 29. נחשת התנופה שבעים כבד ואלפים
 Ad lit. æris quoque oblata שקל וארבע מאות שקל
 sunt septuaginta talenta: & duo millia, & quadringenti sici. Vulg. vero neglecta interpunctione, sensum fonti plane contrarium exprimit ita referendo: æris quoque
 oblata

oblata sunt talenta septuaginta duo millia,
& quadringenti supra sici.

Cap. XXXIX. I. ומין התכלת וארגמן
ad lit. ex hyacinto בקדש לשרת שרד כגדי עשו
& purpura . . . fecerunt vestes pro ministerio
sanctuarii — vulg. vero — fecit, quasi so-
lus Beseleel eas confecisset: quod tamen
æque sensui videtur ac litteræ adversari.

§. 19. In Samar. vero 21. post illa: sicut
præcepit Dominus Moysi — addita sunt,
quæ sequuntur: אֲזָמַרְתָּ אֶת־אֲזָמַרְתָּ אֶת־אֲזָמַרְתָּ אֶת־
Et אֲזָמַרְתָּ אֶת־אֲזָמַרְתָּ אֶת־אֲזָמַרְתָּ אֶת־
fecerunt Urim & Thummim, sicut præcepe-
rat Dominus Moysi, quæ e textu hebr.
mafor. lapsu quodam vel errante oculo scri-
barum excidisse videntur: hocque stante
Urim & Thummim quid diversi a pectorali
fuerint, necesse est; quod tamen a pluribus
hactenus negatum fuit. Conf. C. XXVIII.
30. supra.

§. 43. וירא משה את כל המלאכה והנה עשו
אתה כאשר צוה יהוה בן עשו ויברך אתם משה
Vulg. quæ postquam Moyses cuncta vidit
completa, benedixit eis: quibus benedixit?

operibus, an operariis? id vulg. clare non explicat: operariis vero MOYSEN, cunctis, quæ fieri præceperat absolutis, benedixisse hebr. per לו סתא manifestat: consonant quoque οι ό: και ευλογησεν αυτας non αυτα.

Cap. XL. 3. ושמת שם את ארון העדות וסכת
Vulg. Et pones in eo הארון את הפרכת
arcam, demittesque ante illam velum: sed Samar. sensum postremum ita, & quidem prout nobis adparet, convenientius reddit & pones אֲרֹנָיִךְ אֶת־פְּרֹכֶת־הָאֲרוֹן־הַזֶּה super arcam propitiatorium, videtur igitur in hebr. masor. הכפרת loco הפרכת per litterarum transpositionem irrepisse.

ψ. 17. Vulg. 15. ויהי בחדש הראשון בשנה
Igitur in mense primo anni secun- השנית ונו
di . . . Samar. addit: שְׁנֵי אֲרָבָה וְשֵׁי אֶלֶף
h. e. post exitum ex Aegypto ita & οι ό: τω
δευτερω στα εκπορευομενων αυτων εξ Αιγυπτου.

Atque pauca hæc selecta (pluribus aliis ipsi Disputationi coram reservatis) sufficiant pro aliquali specimine Hermeniaë critico-litteralis Lib. II. MOYSES ex polyglottis tentatæ non tam ad corrigendum, quod nostri

nostri fori non est, quam illustrandum in locis obscurioribus fontis hebr. masor. æque ac vulgatæ Versionis textum, ejusque legitimum sensum eruendum: penes eruditos vero judicium esto, utrum conatibus nostris optatus responderit

FINIS.

COROLLARIA

QUAEDAM

DOGMATICO - MORALIA.

- I. *Ex lib. II. Moysis I. 20. Mendacium obsequiosum esse licitum, idque in obstetricibus aegyptiacis a Deo remuneratum fuisse, minime evincitur.*
- II. *C. III. 6. Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac &c. coll. Matth. XXII. 31. manifeste probat, animas hominum post mortem adhuc superstites, suisque corporibus aliquando reuendendas esse.*
- I. *C. IV. 21. Ego indurabo cor Pharaonis &c. Deum positive & directe cor Pharaonis indurasse, ejusque peccatorum causam extitisse blasphema illatio est, quæ ex usu loquendi linguae primavæ per se evanescit.*

IV.